

माओवादीको जातीय नीति सम्बन्धी प्रस्तावमा के छ?

नेपालमा जातीय नीति सम्बन्धी प्रस्ताव

नेपाल बहुजाति, बहुजात, बहुभाषी, बहुधार्मिक, र बहु सांस्कृतिक विविधताले भरिएको अर्ध-सामन्ती तथा अर्ध औपनिवेशिक मुलुक हो। यो आर्य, मंगोल र अष्ट्रोड्रविड मूलका प्रजातिहरूको सगम थलोको रूपमा रहेको छ। आर्य प्रजाति अन्तर्गत पहाड र तराईको कैयौं जात तथा उपजातहरू पूर्व मेचीदेखि पश्चिम महाकालीसम्म छरिएर बसोवास गरिरहेका छन् भने गैर आर्यमूलका २० भन्दा बढी आदिवासी जनजातिहरूको पनि हिमाल, पहाड र तराई आदि सबै क्षेत्रमा बसोवास रहेको छ। पूर्वी पहाडमा गुरुङ, मगर, थकाली, छत्तेल, पश्चिमी तराई र भित्री मधेशमा थारु, पूर्वी तराईमा धिमाल, राजवंशी, गनगाई, मेचे आदिले बसोवास गरेका छन् भने भित्री मधेशका माभी, दराई, कुमाल, राउटे, राजी, दनुवार आदिको बसोवास रहेको छ। त्यस अतिरिक्त हिमाली भेगमा भोटे र तराईमा बंगाली जस्ता सामाजिक समुदाय र तराईमा शिख, जैन र मुस्लिम आदि धार्मिक समुदायहरूले पनि बसोवास गरेका छन्।

जनसंख्याको दृष्टिले उपरोक्त जातिहरू मध्ये कुनै पनि जाति निरपेक्ष बहुमतमा छैनन्। जनसंख्याको आकारमा केही ठूलो र सानोको अन्तर मात्र हो। मुलुकमा यस प्रकार विविध ऐतिहासिक जाति तथा जनजाति वा कैयौं आदिवासीहरूको बाहुल्य रहन एउटा गौरवको कुरा हो। तर के आज मुलुकमा बसोवास गरिरहेका ती सबै जाति, जनजातिहरूले समान रूपले विकास गर्ने अवसर पाएका छन्? बिल्कुल छैनन्। विकासको समान अवसर नपाउने मात्र होइन, आर्थिक, सांस्कृतिक, धार्मिक, भाषिक, शैक्षिक आदि सबै क्षेत्रमा समष्टिगत रूपमा हेर्ने हो भने यहाँ स्पष्टतः जातीय शोषण, दमन र उत्पीडन भइरहेको छ। समाजमा विद्यमान निम्न समस्याहरूले यसै तथ्यको पुष्टि गर्दछः

- हिन्दू धार्मिक मान्यताका आधारमा जातप्रथा र छुवाछुत जस्ता घोर अमानवीय प्रथा लागु गराइनु,
- बाहुन र क्षेत्रीलाई “उच्च” र अरुलाई वैश्य र शुद्रको रूपमा विभाजित गराइनु,
- हिन्दू धर्म, खस भाषा र हिन्दू संस्कृतिलाई मात्र विशेषाधिकार दिएर अन्य भाषा, संस्कृति र धर्मलाई लोप गराउँदै लैजानु,
- कैयौं आदिवासीहरूले आवाद गर्दै आइरहेको उर्वरा भूमिमाथि हिन्दू उच्च जातिका शोषकवर्गको अतिक्रमण बढाउँदै लगेर आदिवासीहरूलाई भूमिहीन एवं सुकुम्बासी बनाइनु,
- प्रशासन, न्याय, शिक्षा, विकास निर्माण आदि हरेक क्षेत्रमा हिन्दू अभिजात वर्गका बाहुन क्षेत्रीहरूको एकाधिपत्य कायम हुनु,
- अधिकांश आदिवासीहरूलाई भूमिहीन, सुकुम्बासी, बेरोजगार, गरीबी, दरिद्रता र निरक्षरताको स्थितिमा पुऱ्याइनु,
- संविधान, कानून, राज्य, प्रशासन आदि हिन्दू धार्मिक मान्यताको आधारमा निर्माण गरी नेपाललाई मध्ययुगीन सामन्तवादी राजतन्त्रात्मक हिन्दू अधिराज्य बनाइ राख्नु,
- गैर हिन्दू वा आदिवासीहरू माथि जनसांख्यिक अतिक्रमण तीव्र रूपले बढाउँदै लैजानु, कैयौं आदिवासी जनजातिहरूलाई विलुप्त बनाइनु वा कैयौंलाई लोप हुने अवस्थामा पुऱ्याउनु, क्षेत्रगत

२६ - छापामा जनजाति

आधारमा तराईवासीप्रति घोर उपेक्षा गरिनु आदि।

उपरोक्त समस्याहरूबाट के स्पष्ट हुन्छ भने नेपालका जातीय उत्पीडन भइरहेको छ र आर्यमूलका पहाडका हिन्दू उच्च जात बाहुन, क्षेत्री, शाह ठकुरी र राणाहरू उत्पीडक वा शोषक र बाँकी सम्पूर्ण जात, जाति, जनजातिहरू शोषित र उत्पीडित अवस्थामा रहेका छन्। यी दुई बीचको सामाजिक अन्तरविरोध नै नेपाली समाजको जातिगत अन्तरविरोध हो।

यस प्रकारको सामाजिक शोषण र उत्पीडनको मूल जड यस हिमाली भेगमा हिन्दू धर्मावलम्बी आर्यमूलका जातिका प्रवेश पश्चात् हजारौं वर्षअगाडिदेखि आवाद गरी बसोवास गरिरहेका आदिवासीहरू माथि आर्थिक, राजनैतिक, धार्मिक एवं सांस्कृतिक अतिक्रमण गर्दै जानु र कालान्तरमा सो अतिक्रमणलाई अझै तीव्र पारी सामन्ती हिन्दू अभिजात वर्गको प्रतिक्रियावादी राज्यसत्ता सुदृढ बनाउँदै लग्नुमा नै रहेको छ। यसै क्रमलाई अन्ततोगत्वा पृथ्वीनारायण शाहले पुरा गरे। तत्पश्चात् पनि राज्यसत्ताको आडमा अन्य जातिहरू माथि हिन्दू धर्मावलम्बी आर्यमूलका अभिजात वर्गको अतिक्रमण जारी नै रू यो। हिन्दू उच्च जातीय अहंकारवाद कायम नै रू यो। भाषा, शिक्षा, संस्कृति आदि हरेक क्षेत्रमा हिन्दू जातीय अहंकारवाद लादियो। अन्य जात जाति तथा जनजातिहरूमाथि घोर अन्याय, अत्याचार, उत्पीडनको क्रम हिन्दू राज्यसत्ताको अगुवाइमा तीव्र रूपले बढाउँदै लगियो। त्यही क्रम पृथ्वीनारायण शाहदेखि राणा शासन काल, पंचायती काल र आजको संसदीय व्यवस्थासम्म मूलतः जारी छ। यस अवधिमा सामान्य सुधारहरू बाहेक जातीय उत्पीडन र शोषणको मौलिक संरचनामा कुनै परिवर्तन भएको छैन। अझै पनि सामन्ती हिन्दू राजतन्त्रात्मक संसदीय पद्धति अन्तर्गत जातीय मुक्ति सम्भव, नहुने तथ्य स्पष्ट छ। किनकि जातीय समस्याको मूल जड नै विदेशी साम्राज्यवादीको आडमा टिकेको सामन्ती हिन्दू उच्च जातीय राज्यसत्ता भएकाले उक्त राज्यसत्तालाई ध्वस्त पारेर उत्पीडित जनसमुदायको राज्यसत्ता कायम नहुँदासम्म जातीय मुक्ति सम्भव छैन। अहिलेसम्मका जातीय मुक्ति आन्दोलनहरूको ऐतिहासिक अनुभवले के पनि स्पष्ट पारेको छ भने जातीय मुक्ति आन्दोलनको सम्बन्ध वर्गीय आन्दोलन वा वर्गीय सत्तासंग अन्तरसम्बन्धित रहेको हुन्छ। अर्ध सामन्ती, औपनिवेशिक वा औपनिवेशिक मुलुकहरूमा चल्ने जातीय मुक्ति आन्दोलन भनेको सारमा सामन्तवादी, साम्राज्यवादी एवं विस्तारवादी शोषण उत्पीडनका विरुद्ध चल्ने एउटा जनवादी आन्दोलन नै हो। त्यस प्रकारको आन्दोलनको नेतृत्व राष्ट्रिय पूँजीवादको विकास नभएका त्यस प्रकारको मुलुकहरूमा सामाजिक सबैभन्दा उत्पीडित श्रमजीवी सवहारावर्गले मात्र गर्न सक्ने तथ्य ऐतिहासिक अनुभवहरूबाट प्रष्ट भएको छ। तसर्थ नेपालको जातीय आन्दोलन पनि स्वाभाविक रूपले सवहारा वर्गको नेतृत्वमा हुने नयाँ जनवादी आन्दोलनसंग जोडिएको हुन्छ र नयाँ जनवादी आन्दोलनभन्दा अलग जातीय मुक्ति आन्दोलन हुन सक्दैन। यस प्रकारका आन्दोलनको दौरानमा सामन्ती हिन्दू उच्च जातीय वर्तमान प्रतिक्रियावादी राज्यसत्तालाई ध्वस्त पारेर सर्वहारावर्गको नेतृत्वमा उत्पीडित जनसमुदायका संयुक्त रूपमा स्थापित नयाँ जनवादी गणतन्त्रले मात्र सही अर्थमा जातीय समस्याको समाधान गर्न सक्दछ।

तसर्थ हाम्रो पार्टी जातीय समस्या समाधानका लागि उत्पीडित जातिहरूको आत्मनिर्णयको अधिकारलाई स्वीकार गर्दछ र तदनुरूप जातीय स्वायत्तताको मागलाई उपयुक्त

२७ - छापामा जनजाति

ठान्दछा जातीय समस्याको समाधानका लागि हाम्रा कार्यक्रम यस प्रकार छ-

१. विदेशी साम्राज्यवादीहरूको आड भरोसामा टिकेका वर्तमान सामन्ती हिन्दू उच्च जातीय राजतन्त्रतमक प्रतिक्रियावादी राज्यसत्तालाई ध्वस्त पारी उत्पीडित जाति, जनजाति, दलित समुदाय, पिछडिएका तराइवासी आदिको वास्तविक प्रतिनिधित्व हुने जनताको संयुक्त जनवादी गणतन्त्रात्मक राज्यसत्ताका स्थापना गरिनुपर्दछ।
२. जाति, भाषा, धर्म र सांस्कृतिक अन्तर, क्षेत्रगत, र वर्गीय अन्तरको आधारमा हुने कुनै पनि प्रकारको शोषण र उत्पीडनको अन्त गरिनुपर्दछ।
३. हिन्दू उच्च जातिलाई भाषा, धर्म, संस्कृति आदि हरेक क्षेत्रमा दिँदै आइरहेका विशेषाधिकारको अन्त्य गरी सबै जातिहरू बीचमा स्वतन्त्रता, समानता, सद्भावना र भ्रातृत्वपूर्ण सम्बन्धको विकास गरिनुपर्दछ।
४. विभिन्न पिछडिएका जाति, जनजाति तथा क्षेत्रगत भाषा, समुदायहरूको संघन बसोवास भएका प्रदेश, जिल्ला वा स्थानीय रूपमा स्वायत्त शासन संचालन गर्न अधिकार प्रदान गरिनुपर्दछ। ती जातीय स्वायत्त क्षेत्रहरूलाई आफ्ना जातिको विकासको निम्ति आर्थिक, सामाजिक, भाषिक, शैक्षिक, सांस्कृतिक आदि विविध कार्यक्रमहरूको आयोजना तथा संचालन गर्न पूर्ण स्वतन्त्रता प्रदान गरिनुपर्दछ।
५. मुलुकको संविधान, ऐन, कानून आदि निर्माणको लागि केन्द्रीय जनकांग्रेसमा जातीय स्वशासित क्षेत्रहरूबाट जातीय समानुपातिक प्रतिनिधित्व हुने गरी जातीय परिषद् पनि गठन गरिनुपर्दछ।
६. तराईवासीहरूप्रतिको वर्तमान भेदभाव र उपेक्षात्मक स्थितिको अन्त्य गरी राजनीतिक, प्रशासनिक, आर्थिक विकासका विविध निकायहरूमा बिना भेदभाव प्रवेश र सहभागी गराउन विशेष ध्यान दिइनुपर्दछ। साथै तराई लगायत पिछडिएका क्षेत्रहरूमा आर्थिक र सामाजिक विकास कार्यक्रमहरू संचालन गर्न पनि विशेष ध्यान दिइनु पर्दछ।
७. लोप हुन लागेका चेपाङ, राउटे, राजी, माभी, दराई, कुमाल आदि अति पिछडिएका जनजातिहरूको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्न विशेष ध्यान दिइनुपर्दछ। ती जनजातिहरूको विकासका लागि विविध कार्यक्रमहरू संचालन गरिनुपर्दछ।
८. हिन्दू धर्मको जति तथा छुवाछुत प्रथाको शिकार बन्न पुगेका पहाड, तराइ र उपत्यकाका दलित समुदायप्रति छुवाछुतका पूर्णतः उन्मूलन गरी उनीहरूलाई स-सम्मान सामाजिक मर्यादा स्तर उठाउन जोड दिइनु पर्दछ।
९. दलित समुदायलाई शिक्षा, प्रशासन, स्वास्थ्य, विकास निर्माण आदि हरेक क्षेत्रमा विशेषाधिकारको व्यवस्था गरिनुपर्दछ।
१०. हिन्दू धर्मलाई मात्र दिँदै आइरहेको विशेष अधिकारको अन्त्य गरी धर्मलाई राज्यबाट अलग गरी धर्म निरपेक्ष राज्यको स्थापना र सबै प्रकारका धर्महरूलाई समान रूपले स्वतन्त्रता प्रदान

२८ - छापामा जनजाति

गरिनुपर्छ।

११. वर्तमान हिन्दू अभिजातवादी सरकारले खस भाषालाई मात्र दिईदै आइरहेको विशेषाधिकारका अन्त्य गरी सबै भाषालाई समान रूपले संरक्षण र विकास गर्न अवसर दिइनु पर्दछ। साथै कुन भाषालाई माध्यम भाषाका रूपमा अनिवार्य गराइनु हुन्न र सरकारी कामकाज, शिक्षा आदि क्षेत्रमा भाषाको प्रयोजन जातिहरूको स्वेच्छामा आधारित हुनुपर्दछ।
१२. सबै भाषाहरूका निःशुल्क शिक्षा दिइनुपर्दछ। संचार माध्यम, सरकारी सूचना, दस्तावेज आदि पनि सबै भाषाहरूमा प्रसार गरिनु पर्दछ।
१३. वर्तमान राज्य सरकारबाट हिन्दू धार्मिक संस्कारलाई मात्र विशेषाधिकार दिइ चाड, पर्व, सरकारी बिदा आदि निर्धारण गर्दै आइरहेकोमा एउटा समुदायलाई मात्र विशेषाधिकार नदिई सबै जाति वा समुदायहरूले अपनाउने सामाजिक संस्कार, चाड पर्व आदिलाई पनि समान रूपले स्वतन्त्रता प्रदान गरिनुपर्दछ।
१४. विभिन्न पिछडिएका जाति, जनजातिहरूको भाषा र संस्कृतिको संरक्षण र विकासका लागि एउटा जातीय, प्रज्ञाप्रतिष्ठानको स्थापना गरिनुपर्दछ। विदेशी छाडावादी संस्कृतिमाथि प्रतिबन्ध लगाइनु पर्दछ।

उपर्युक्त कार्यक्रम अन्तर्गतका आधारभूत मागहरू वास्तविक अर्थमा नयाँ जनवादी क्रान्तिबाट नै पुरा हुन सक्दछन्, परन्तु तिनलाई तात्कालिक रूपमा पनि यथासम्भव लागू गराउनका लागि हामीले आन्दोलनलाई प्रभावकारी ढंगले संगठित एवं विकसित गर्दै लगनु पर्दछ। साथै यस सन्दर्भमा हामीले निम्न मागहरूलाई समेत लिएर आन्दोलनलाई संगठित एवं विकसित गर्दै अघि बढ्नुपर्दछ।
१. हिन्दू धर्म र संस्कृतिको आधारमा निर्मित संविधान र ऐन कानूनका आधारहरूलाई परिवर्तन गरी धर्म निरपेक्षताको सिद्धान्तको आधारमा संविधान संशोधन गरिनु पर्दछ।
२. सबै जातिहरूको समानुपातिक प्रतिनिधित्व गराई वर्तमान राष्ट्रिय सभालाई जातीय परिषद्मा परिवर्तन गराइनु पर्दछ।
३. कुनै पनि भाषालाई अनिवार्य बनाइनु हुँदैन। शैक्षिक पाठ्यक्रममा संस्कृत भाषालाई अनिवार्य बनाउने प्रविधान हटाइनु पर्दछ। मातृभाषामा अविलम्बन शिक्षा दिइनु पर्दछ। सरकारी सूचना, दस्तावेज, संविधान, कानून आदि पनि सबै भाषामा प्रकाशित गरिनु पर्दछ।
४. पिछडिएका जाति जनजातिहरू बसोवास गरेका इलाकामा रोजगारमूलक उद्योग कारखानाहरूको स्थापना गरी उनीहरूलाई रोजगारीका व्यवस्था मिलाउनु पर्दछ।
५. जनजातिहरूको संरक्षण र विकासको लागि सरकारी बजेट निकासी गरी जनजाति विकास कार्यक्रम संचालन गरिनु पर्दछ।
६. सरकारी सेवा, प्रशासन, शिक्षा, स्वास्थ्य, विकास निर्माण आदि सबै क्षेत्रमा पिडाडिएका सबै

२९ - छापामा जनजाति

जातिहरूलाई यथोचित सहभागी बनाइनु पर्दछ।

७. दलितहरूमाथि छुवाछुतको अन्त हुनुपर्दछ र उनीहरूप्रति सामाजिक सम्मान एवं मार्यादाको व्यवहार गरिनु पर्दछ। उनीहरूलाई सरकारी सेवा, शिक्षा, स्वास्थ्य आदि क्षेत्रमा विशेष सुविधा दिई सुरक्षित स्थानको व्यवस्था गरिनुपर्दछ।
८. तराई भाषीप्रति भइरहेको क्षेत्रीय भेदभाव अन्त गरी उनीहरूलाई बिना भेदभाव सरकारी सेवा, प्रशासन आदिमा प्रवेश गराइनु पर्दछ। सरल र सुगम तरिकाले तराईवासी सबैलाई नागरिकता प्रदान गरिनु पर्दछ र भारतीय नागरिकहरूलाई दोहोरो नागरिकता दिने सरकारी रवैयाको भण्डाफोर गरिनुपर्दछ।

जातीय आन्दोलनलाई वर्गीय आन्दोलनबाट पृथक गर्न खोज्ने सबै प्रकारका अन्धराष्ट्रवादी प्रवृत्तिहरूको विरोध गर्दै सम्पूर्ण शोषित पीडित जाति जनजातिहरूलाई आफ्नो हक हितका निम्ति जागरुक बनाइ नयाँ जनवादी क्रान्तिको महान अभियानमा गलबन्दी गर्दै लैजानु पर्ने गहन दायित्व पार्टीको अगाडि खडा छ। यसलाई सबैले आत्मसात गर्नुपर्दछ।

(ने.क.पा. माओवादीका ऐतिहासिक दस्तावेजहरूबाट)

(जनादेश, २४ साउन २०५७)